

1941: 25. november.

Danmark underskriver Anti-Komintern-Pagten

Var det en krigserklæring?

Var Danmark i Krig med Sovjet?

At Danmark undertegner Anti-Komintern Pagten er, så vidt jeg kan skønne, ikke brugt af nazisterne som argument for, at Danmark aktivt støttede Hitler i krigen. Dette virker noget uforståeligt på mig, da det i og omkring denne pagt vrimler med en sand overflod af ansvarlige danske politikeres pronazistiske virken i ord og gerning.

Med sin underskrift bekræftede den danske regering for Gud og hver mand, for den ganske verden, at Danmark var en vasalstat under Hitlertyskland, og at de danske folketingsmedlemmer var nazisternes tro lakajer.

Malmtransporternes betydning til våbensmedjen i Ruhr – og ikke mindst den tyske fremgang på alle fronter havde skabt panik. Måske havde nazipropagandaen skræmt og lammet det svenske demokrati, måske skræmte kommunistspøgelset. Men endelig kom de tyske troppebevægelser igennem Sverige frem i lyset.

NB//: Den tyske division blev tilintetgjort i slaget om Leningrad.

Tysk Division overført fra Norge til Finland paa de svenske Jernbaner

*Tilladelsen ønskedes fra baade tysk og finsk Side.
Sverige vil urokkeligt bestrebe sig for at
holde sig udenfor krigerske Konflikter.*

De kommunistiske lande havde indgået en pagt, som de kaldte Kommunistiske Internationale – forkortet til Komintern. Som modstykke dannede fascistlandene – Hitlertyskland – Mussolinis Italien og Japan en Anti-Komintern Pagt.

I november 1941 underskriver Danmark denne pagt, og Helvede bryder løs. Danskerne er konflikt-sky og fredelige. Men her var politikerne dog gået over stregen.

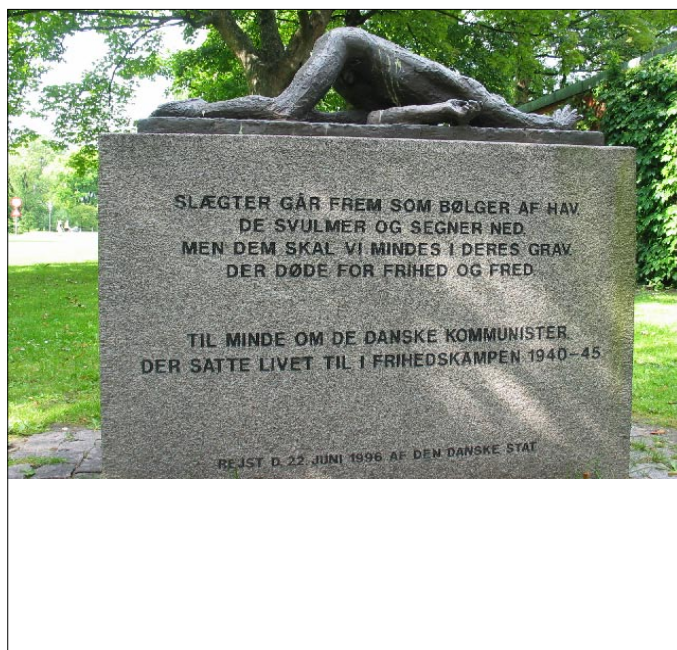
Danskerens grænse var overskredet.

Buhl forsøger senere på krigen at få Danmark anerkendt som Sovjets allierede, men afvises blankt.

I et studenteroptog til Amalienborg forlangte man i en resolution stilet til kongen, afskedigelse af Statsminister Scavenius. Endvidere lød det:

«Vi vil hellere dele kår med det norske folk, end uden modstand lade Danmark bruge til formål, der står i yderste modsætning til vor vilje til at leve i et frit, folkestyret Danmark».

Denne store folkemængde sang derefter den norske nationalsang: Ja, vi elsker dette landet.

Denne Mindesten står ved Frihedsmuseet i København.

Stenen er et minde, men også en anklage mod dem, der direkte eller indirekte havde skyld og medansvar for modstandsfolks lidelser og død.

Om det gjorde større indtryk på politikerne, ved jeg ikke, men både jeg og mine skolekammerater var så grebne af stemningen, at vi stod med blanke øjne, på trods af, at mandsidolet dengang var, frem for alt, at man ikke viste følelser.

Vi mødte derfor også op næste dag ved nazisternes berømte Forum March for at demonstrere. At have deltaget i demonstrationen og derved været med til at tilkendegive vore holdninger gav både mig og mine kammerater en dyb glæde. Vi havde taget afstand, vi havde valgt side, vi havde gjort noget, hvor lidet det end var.

Studenterne samlede tusinder til demonstrationer på Rådhuspladsen. Protesterne gjaldede ud over byen. Tyskerne på Dagmarhus må have været overvældede, dette var en massiv, bred, folkelig protest.

Følelser? Har de betydning?

Stimmungsbericht

Om søndagen afholder nazisterne stort møde i Forum for at derefter at marchere til en kransenedlæggelse ved den lille Hornblæser på Rådhuspladsen.

Ved Forum var betjente med stålhelme opstillet i hver sin side af gaden på række, som to mure. Nazisterne kunne marchere imellem dem, og dermed skulle de være beskyttet mod demonstranterne.

Vi var 8 – 10 knægte fra klassen, som ville se på løjerne. Hurtigt blev vi klar over, at vi ville også bidrage til at give nazisterne en oplevelse og et overbevisende indtryk af deres popularitet. Cyklerne blev parkeret i sikkerhed.

Flasker, dåser, æg, rådden frugt blev droppet over politikæden lige i hovedet på naziheltene. Folk skreg – heppekor håned dem. Jeg var bange; nazisterne så jo drabelige ud i deres uniformer, lange støvler, skråremme, og hvad de ellers brugte af tingel tangel.

Betragtede man deres øjne, kunne man dog se angsten lyse ud af dem. Betjentene stod helt rolige, de var overbevist om, at de ikke ville blive ramt af vort kasteskyts.

Fronterne var trukket op.

Nu brød flere store nazister ud af kolonnen, de sprang ud og prøvede at hale nogle demonstranter ind imellem sig.

Der faldt nogle drøje hug, men så blandede betjentene sig. Demonstranterne blev venligt, men bestemt skubbet væk, medens andre betjente af hjertens lyst huggede løs på nazisterne.

Ingen, heller ikke nazisterne, var i tvivl om, at det betjentene havde mest lyst til, var at give nazisterne en rigtig god, gammeldags røvfuld og sige tak for sidst.

Husk lige på, at i 1940 havde nazisterne kvæstet ikke en, men flere betjente meget alvorligt.

Ved Jarmers Plads og ved Søerne lykkedes det for demonstranter at splitte marchkolonnen i småbidder. Helt systematisk skar man den af, i mindre og mindre enheder.

Det var imponerende at se en tilfældig skare arbejde sammen på en måde, som var der en overordnet, nærmest militærisk ledelse.

Det var der ikke, dette var spontant.

Snart begyndte nazisterne at spredes og flygte. Hele tiden var vi knægte samlede, så vi kunne komme hinanden til undsætning, hvis det skulle knibe.

Vi holdt os beskedent i baggrunden og faldt over de enkelte nazister, som vi kunne magte.

15 – 20 Hitlerjugends på vor egen alder stak af og løb ind i Ørsteds Parken. Vi plankede den og nåede dem ved en bro. Vi angreb dem forfra og bagfra, de blev snotforvirrede og holdt ikke sammen.

På trods af, at de var næsten dobbelt så mange som os, prøvede de at stikke af enkeltvis. Det var næsten for nemt, de fik en læsterlig gang tæsk.

De bad om nåde, men da de tidligere havde været så umanerligt højrovede, var der ingen kære mor, de blev smidt på hovedet i søen med ordene: «*Vi håber, I kan svømme*».

H.C. Ørsteds parken blev svømmestadion

Hvor var de dog ynkelige at se på, grædende og med uniformerne drivende af vand, pladder og andemad. Nu har jeg mødt nazister i mange situationer, men billedet har altid været det samme:

Grove, provokerende, storpralende, truende og voldelige; lige til man sætter skovlen under dem. Skal den enkelte præstere noget på egen hånd, borte fra flokkens beskyttende vinger, og møder nazisten kvalificeret modstand, vil han klynke og bede om nåde.

Disse Hitler Jugends var ingen undtagelse. Vi gjorde status, vi havde ikke fået en skramme, men fire cykelpumper var slået vinde og skæve.

Godt tilfredse med dagens arbejde kørte vi hjem for at få en bid brød. Mor og far spurgte ret interesserede:

«Nåh, hvad har du nu lavet»? «Ingenting».

«Det er en hul løgn», sagde far, *du er hæs som en ravn, du har vel været med i demonstrationerne. Ud med sproget knægt».*

Ikke uden stolthed fortalte jeg nu, hvorledes vi havde omdannet H. C. Ørsteds Parken til svømmestadion.

«Ja»! sagde far, *«det er nu meget godt, men bliv nu ikke for overmodig, pas nu på».* Men en skideballe fik jeg dog med på vejen, fordi jeg havde slået hjemmets eneste cykelpumpe vind og skæv.

«Brug noget andet næste gang», lød det formanende.

Endnu en isvinter

Kulderrekord – minus 31 –grader. Et folk i dybfryser

varemangel – surrogater – danskerens hverdag

stimmungsbericht

Vinteren i 1940 var lang og med kuldegrader, der gjorde livet til en plage, men vinteren 1941 – 42 blev endnu værre: Vi oplevede kuldegrader, som gjorde livet til noget af et mareridt.

Vi var på Herrens Mark, kuldegraderne skabte problemer, vi end ikke havde læst eller hørt om. Vandrør sprang de særeste steder, hele korps af mænd svøbte vandrør ind i halm, sække, avispapir, og hvad man ellers kunne finde. Selv i boligblokkenes kældre kunne man have oversvømmelser fra de sprængte vandrør. Vandet sejlede indtil de i forvejen våde tørv.

Værst var dog, at næsten enhver form for brændsel var sluppet op. Alle var på jagt, på udkig. De usleste pinde og brændestykker blev samlet op, og selv de ringeste tørv blev solgt til skyhøje priser. Havde man ingen penge, var det om at tage kulden med anstand med dynen godt oppe om næsen.

Kuldens virkninger blev ikke mindre af, at børnenes tøj enten var slidt op, eller at vi ganske simpelt var vokset ud af det.

Den manglende indførsel af oversøiske varer tvang danskerne til at bruge deres fantasi, og de mærkværdigste opfindelser så dagens lys. Nød lærer nøgen kvinde at spinde kom til at gælde mere end nogensinde.

Moster Emmys krigsbryllup

Til bryllup i lange underbukser og ørevarmere

Moster Emmy skulle giftes, brylluppet var forberedt igennem lang tid. Den hvide brudekjole med langt slæb var parat, og selv to små brudepiger var klar til denne store dag.

Vi ankom til kirken i god tid, helt stive af kulde.

Vi havde kun taget det tynde festtøj på, jakketøj, overfrakke, blød hat og et silketørklæde var mit antræk.

Kirken var aldeles uopvarmet. Udenfor frøs det mere end 30 grader. Ventetiden brugte vi på at tø næse og ører op. Familien sad forventningsfulde i kirken med deres ånde stående i skyer, flere af mændene havde rim i skæggene.

Alle stampe næsten lydløst i gulvet for, at tæerne ikke skulle fryse af, og med hænderne gned og gnubbede man på næse og ører. Præsten kom ind, et syn for guder. Han var iført sin præstekjole og krave, men havde en stor frakke, et uldent tørklæde, ørevarmere og store vanter på.

Bruden dukkede op, men uden på den hvide brudekjole bar hun sin gamle overfrakke og holdt brudebuketten med sine hænder puttet ind i en gammel skindmuffe. De to brudepiger var også i hvidt, men også de havde tykke frakker uden på de smukke hvide kjoler.

På fødderne havde de store skistøvler: Deres skriden op ad kirkegulvet var alt andet end elegant.

Man havde vel grinet højlydt, hvis ikke det var fordi, man hakkede tænder i kulden, og fordi man vidste, at hele familien havde spinket og sparet for at gøre dagen til en festdag.

Orglet satte meget forkølet ind, for efter nogle grimme hyl fuldstændigt at opgive. Præsten havde lagt overtøjet og stod pænt i sin præstekjole, hvor nogle solide støvler dog tittede frem forneden. Brudgommen kom meget drabeligt klædt ud.

På opfordring af præsten lagde brudeparret også deres overtøj.

Præsten startede seancen uden orgel, kun hjulpet af et par kirkesangere, men efter få minutter hakkede og stammede alle af kulde, og han bad derfor brud, brudgom og brudepiger om igen at tage alt overtøjet på igen.

På et vist tidspunkt stak gommen, som for øvrigt var i en lejet kjole og hvidt, sine hænder i lommen for at fingrene ikke skulle fryse af. De blev da lovformeligt gift, og så gik det i raskt trav mod mormor og morfars varme stuer, hvor festen skulle holdes.

På vejen kalder mor på mig og siger:

«Guuuud! Aage, jeg har glemt bryllupsgaven, du må lige smutte hjem efter den, vi kan ikke komme uden gave. Se lige efter kakkelovnen, når du alligevel er hjemme». Jeg knurrede en hel del, her var tale om en spadseretur på ca. 2 timer, hvis man gik godt til, men nu skal man ikke glemme, at temperaturen var minus 31 grader.

Kulderekorden for Danmark blev sat på netop denne dag.

At give knægten 25 øre til en sporvognsbillet drømte mor overhovedet ikke om. Trods et højt tempo blev jeg efter en halv time klar over, at risikoen for forfrysninger var meget stor. Jeg begyndte at småløbe, men kunne slet ikke klare at få den kolde luft ned i lungerne; munden blev dækket af mit fine silketørklæde, men det hjalp overhovedet ikke.

Langt om længe var jeg hjemme for at begynde opstigningen til fjerde sal i et tempo, som selv en gammel mand ville skamme sig over; hvert skridt smertede. Inde i den forholdsvis lune stue var det bare om at få begyndt at tø de frosne legemsdele op. Præcist vidste jeg, hvordan jeg skulle gøre, og så var det om at finde fars lange undertøj, tykke sokker, støvler og en skihue, som kunne slås ned over ørerne.

Tilbage gik det nu hurtigt, men igen opstod problemer.

Bryllupsgaven var nemlig et strygejern; forestil dig, hvordan det føles i en sådan kulde at skulle bære et strygejern i de bare hænder.

Der var intet andet at gøre end at stoppe op midt på den åbne, men i øvrigt mennesketomme gade, tage frakke og jakke af, snuppe selerne; tage tøjet på igen og derefter ødelægge den smukke indpakning, binde selerne fast med stive, følelsesløse fingre og hænge hele herligheden om halsen for at fortsætte i ilmarch med et fast greb med begge hænder for at bukserne ikke skulle dale til jorden.

Da jeg ankom til brylluppet var det uansvarlige i at sende mig ud på denne mission i mellemtiden gået op for mor, hun var derfor meget bekymret og begyndte at pylre. Temmelig sur betroede jeg hende, at når jeg ikke havde mistet nogle tæer, næse og ører, var det ikke hendes skyld, men min; glem ikke min Sverigestur.

Denne er beskrevet i En Smededreng går til modstand og i Bind 1 i kapitlet: På skøjter til Sverige. To drenge omkom på denne tur.

Når jeg ikke kan huske noget fra festen, er grunden hertil den sandsynlige, at jeg simpelthen var så udmattet, at jeg har snorksovet under hele festen.

Ud af skolen

Stimmungsbericht

Skoleåret bliver ændret således, at det slutter i marts i stedet for juni. Sandsynligvis på grund af brændselssituationen.

Men det bliver forår, og en dag står jeg udenfor skoleporten med en underlig tom fornemmelse i maven. Det er slut, en helt anderledes tilværelse ligger foran mig. Vemod? Nej! Hvad venter mig?

Hjemme gik snakken. Ofte gik bølgerne højt. Hvad skal han dog blive til? Forholdet mellem min far og mig var langt fra godt.

Han bed og snerrede af mig, det hele virkede meningsløst og uinteressant på mig.

«Du må da vide, hvad du vil være knægt», var et af guldkornene, men hvor skulle jeg vide det fra? Der var ingen, absolut ingen, som gad tænke på at orientere mig om erhvervslivet og dets gåder.

Nu ligger han der og flyder igen. Det var kommentarerne, når jeg lå og læste på sofaen, der var mit soveværelse, min dagligstue, det eneste sted i lejligheden, hvor jeg kunne være. Pladsen under sofaen blev brugt som „klædeskab“, opbevaringssted for alle mine personlige ejendele.

Ret hurtigt lærte jeg at sløre ting og sager, som jeg godt ville have for mig selv. Det at sløre kan gøres på utroligt mange måder; et brev f.eks. kan man mærke med et par næsten usynlige streger,

Hvis en anden lukker brevet op, kan du afsløre det ved, at stregerne ikke længere passer sammen. Jeg konstaterer, at nogen roder i mine ting, og konsekvent flytter jeg mit habengut op på det øverste loft.

Mor, og det forstår jeg ganske udmærket, var inderligt træt af at vaske fars beskidte smedetøj, som var meget slidt og derfor næsten faldt fra hinanden, når hun skrubbete som en rasende. Sæben var kun på 40 % og havde derfor næsten ingen effekt. Selv havde jeg ingen meninger, men mor havde, jeg skulle på kontor, så slap hun for at vaske beskidt arbejdstøj.

Min karriere i erhvervslivet begynder

Stimmungsbericht

Det lykkedes mor at skaffe mig plads på et kontor. Dette var lille, meget mørkt og meget indelukket. Udover mig var der to ældre frøkener med knude i nakken. Den ene røg cerutter med papiromslag.

Luften var tyk af røg og duften fra de to damer. Når jeg åbnede et vindue på klem for at overleve, skræppede de op:

«Det trækker, vi dør af kulde. De må straks lukke vinduet, ellers bliver vi syge». Selv om jeg kun var en stor dreng, blev jeg tiltalt med De og unge mand. Mit arbejde bestod i at skrive kuverter ud, sætte frimærker på og sætte duller og krydser i rubrikker.

Efter to dage fik jeg min mor overtalt.

*«Mor, jeg kan ikke holde det ud, det er noget fisefornemt noget, en kontor-
mand har meget mindre i løn end en arbejdsmand. Hvis jeg skal fortsætte, dør
jeg, eller jeg melder mig til Frikorps Danmark».* Jeg brændte den simpelthen af, og mor havde intet andet valg end at ringe til kontoret og give dem en søforklaring.

Nu synes mine forældre, at noget burde ske, og de finder frem til noget, der hed psykoteknisk prøve. Det var en lang række prøver, hvor man blev testet i hoved og røv med den tids teknikker.

Alle var overbevist, dog ikke Aage, om prøvernes ufejlbarlighed. Der var ikke tale om at diskutere, hvad jeg havde lyst til, hvad jeg egnede mig til, jeg havde det bestemte indtryk, at mine forældre opfattede mig som en talentløs umulius.

Nu blev jeg testet med en autoriseret prøve, og derefter skulle jeg i lære med et halvt års prøvetid til den formidable løn af 7,20 kr. om ugen for 48 timers surt slid.

Flere af mine kammerater kunne fortælle om prøven og gav gode råd, så jeg kunne score maksimum points. Jeg ville få stillet nogle ret fjollede spørgsmål, og kammeraterne fortalte, hvad man skulle svare for at behage autoriteterne. Efter denne morskabsleg blev man udsat for praktiske prøver, som i grove træk bestod i at samle nogle dørklokker, en masse cykelklokker og en mængde tøjklammer.

Jeg trænede lidt på forhånd, og da dagen oprandt, gled jeg glat igennem intelligensprøverne og tangerede de hidtidige rekorder for montering af deres finurligheder.

Desværre kunne jeg ikke have med metal at gøre.

Lidt håndsved ville få jernet til at ruste, en karriere som smed var altså udelukket.

Men sådan skulle det ikke gå, for efterhånden er min far kommet op i omdrejninger, og takket været hans mange forbindelser får jeg trods lange ventelister en læreplads på en mindre maskinfabrik, hvor man udførte tysk arbejde.

Oversøiske varer manglede aldeles – følgevirkninger

Aften efter aften sad vi og trevlede gamle sokker og sweatere op; jeg holdt garnet, medens det blev vundet op i nøgler.

Især husker jeg, at når vi nåede til de steder, hvor strikketøj var hullet af slid, opstod der problemer med ikke at få garnet filtret, så det var umuligt at rede ud igen.

Garnet skulle vaskes for til slut at blive vundet op over en stol.

Der blev strikket som aldrig før, et par nye hjemmestrikkede sokker var en Guds gave.

LAB – Landsforeningen til Arbejdsløshedens Bekæmpelse

I daglig tale blev de benævnt klunsere eller spildsamlere.

Foreningen var startet før krigen, men fik nu en særlig betydning. De klude, man indsamlede, blev nærmest pulveriseret og kaldt vat. Anvendeligt, bedre end ingenting.

En løsning trods alt.

Surrogater – erstatningsvarer

Kaffe fandtes ikke længere i de små hjem, her brugte man den rationerede kaffeerstatning, der var fremstillet af ristede cikorierødder (mælkebøtte). I kriseårene før krigen supplerede de fleste arbejderhjem den rigtige kaffe med Richs eller Danmarks kaffeerstatning for at spare.

Disse to produkter havde i pakkerne billeder og mærker, som vi børn ivrigt samlede på.

Te var i hovedsagen tørrede æbleblade, som i en snæver vending kunne bruges i stedet for tobak i piben.

Piber af kirsebærtræ kom snart frem, men de holdt sjældent ret længe, fordi træet hurtigt blev brændt igennem.

Alt kunne bruges. Køkkenaffald blev brugt som svinefoder, og det første genbrugspapir så dagens lys.

Danskerne gemte dog alt metalaffald bort på trods af de gode priser.

Tyskerne opkøbte alt metal.

Dansk tobak blev dyrket af landmænd, gartnere og haveejere.

Alle havde netop fundet frem til den sublime sort og den bedste dyrkningsmetode og insisterede hårdnakket på, at man skulle prøve.

Resultatet var altid det samme, en hæsleg stank. Især på Fyn kunne man se tobaksblade, der var hængt til tørre oppe under tagskægget.

Brændselsmangel – koks – kul – olie – bensin

Virkningerne var mange, men lad os først se på hjemmenes problemer: Mange af de slogans, vi har mødt i de sidste årtier, var fremme dengang, men blev glemt efterhånden, som forsyningssituationen og velfærdet bredte sig efter krigen.

Genbrug var et af kodeordene. Spar på kalorierne – skru ned for gassen – husk at slukke for lyset, når du går.

Gennemsyn af fynske tobaksblade før auktion. Flere modstandsfolk blev afsløret og angivet af stikkere, fordi de røg engelske cigaretter på offentlige steder.

Boligens beliggenhed, opdagede man, var af største betydning for at kunne holde en rimelig stuetemperatur og for at få de sparsomme brændselsrationer til at slå til.

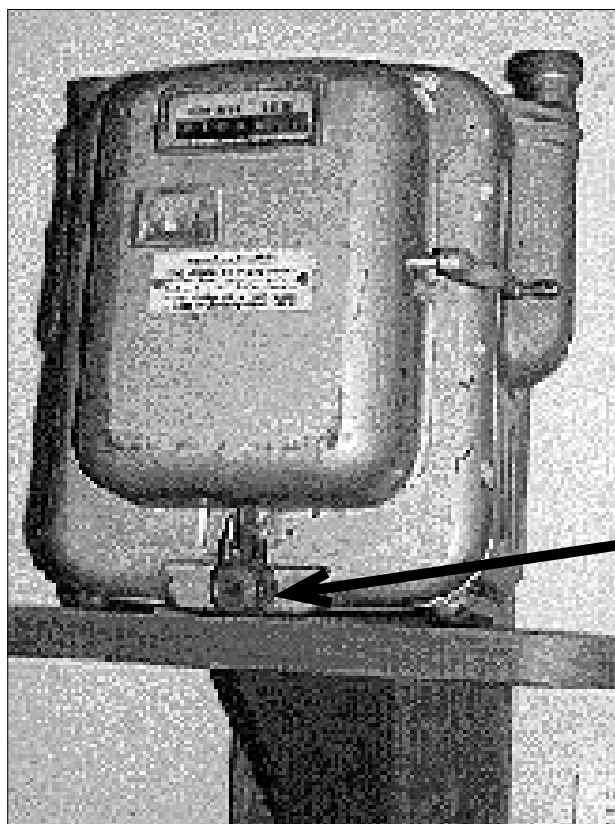
En gavlejlighed, stuelejlighed eller en bolig på fjerde var ikke attraktiv længere, de var simpelthen for kolde.

Døre og vinduer, ja selv den mindste sprække, blev tætnet med lister og forsatsvinduer. Det hjalp noget.

El-pærer måtte ikke være over 15 watt, Hvis du kan finde en 15 watts pære i dag, bør du prøve den.

Gassen var rationeret, og her kom en morsomhed ind. Husmødrene vågede over deres forbrug, risikoen for, at der blev lukket, var for overhængende. Under krisen i trediverne kunne mange ikke betale deres el-og gasregninger, hvorfor kontrollører rendte rundt og lukkede op og i for strøm og gas.

Efterhånden som dette renderi tog overhånd, monterede man i stedet, og måske af hensyn til familiens børn, gasautomater, der skulle fodres med 25 ører.

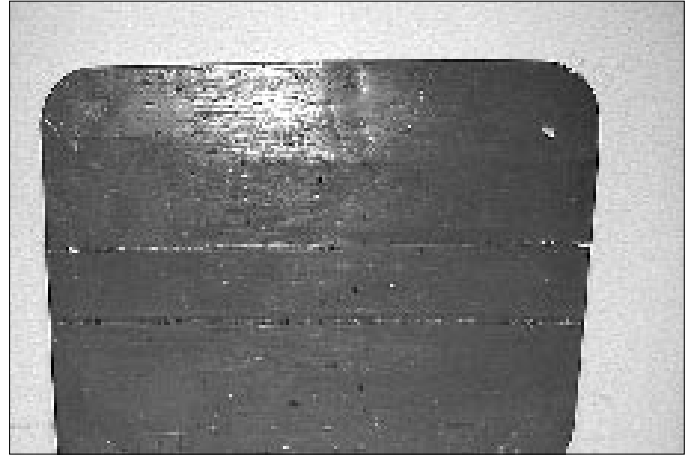
Gasautomat til 25- ører. De blev opsat i kriseårene i 1930. erne for at spare elværkets kontrollører for at åbne og lukke for måleren, når regningerne ikke blev betalt.

Bemærk hængelåsen.

Vi havde tit husmødre rendende, når de lige manglede 25 øre i, at kartoflerne kunne blive møre. Under krigen var automaterne en fordel, gas og el var rationeret, men disse målere viste ikke et overforbrug.

Alle kneb gjaldt. Når man satte kartofler over, brugte man så lidt vand som overhovedet muligt, og når de havde kogt et stykke tid, blev gryden anbragt under dynerne i sengen eller i en hokasse for at koge færdig.

En trykkoger blev opfundet og flittigt brugt

Havde man nu 25 ører nok, kunne man bare bruge løs, hvilket blev årsag til, at den heldige indehaver af automaten blev flittigt besøgt af naboerne.

Offentlig transport – selvtransport – gåben – cykel

Allerede i besættelsens første dage blev sporvogns-, bus- og togdriften indskrænket. Ventetiden var lang, ved stoppestederne stod folk, stampende og slog kuskelag for at holde varmen.

Inde i sporvognen stod man som sild i en tønde og forsøgte at spejle ud gennem de af isblomster pyntede vinduer.

De, der sad nærmest vinduerne, forsøgte at tømme isen op ved at puste og gnide for at skabe et kighul.

Danskerne frøs, så det knagede. Taxaer blev som mange lastvogne forsynet med gasgeneratorer, men da det ikke slog til, spændte man heste for bilerne. En meget populær sang dengang beskriver kvalerne for en hestedroske, sangen hedder: «Hyp, lille Lotte».

Heste blev også en mangelvare, blandt andet fordi tyskerne opkøbte og beslaglagde alt, hvad der overhovedet kunne kravle. Prisen var for dem underordnet, da betalingen foregik via clearingkontoen i Nationalbanken (dvs. den danske skatteborger betalte), rent røveri.

Brandvæsnet og læger fik tildelt sparsomme bensinrationer, alle andre køretøjer blev sat på klodser.

Men efterhånden som krigen skred frem, blev også disse biler ribbet for dæk, akkumulatorer.

På Østfronten havde tyskerne enorme problemer med vinterens snemasser – og tøvejret – som forår og efterår forvandlede de i forvejen miserable veje til rene mudderbade.

Gen – gas – kloakgas – på godt og ondt

I en generator med form som en kakkellovn brændte man kul eller brænde under en sagte ild, således at røgen eller gassen, om man vil, blev udnyttet som drivmiddel.

Røgen udskilte tjærestoffer.

Mange chauffører fik store bylder på armene, og mange pådrog sig kræft.

For os unge var der dog nogle fordele.

Nød lærer nogen kvinde at spinde!

Bensinmotorer blev erstattet med brødmotorer, som her med en hest.

Kapervognene fra Dyrehavebakken kunne man nu finde ved Hovedbanegården i København.

På vore vandreture lagde vi os gerne i grøftkanten og ventede på, at en lastbil kom flintrende med den svimlende hastighed af 30 km. i timen, når det gik vildest til.

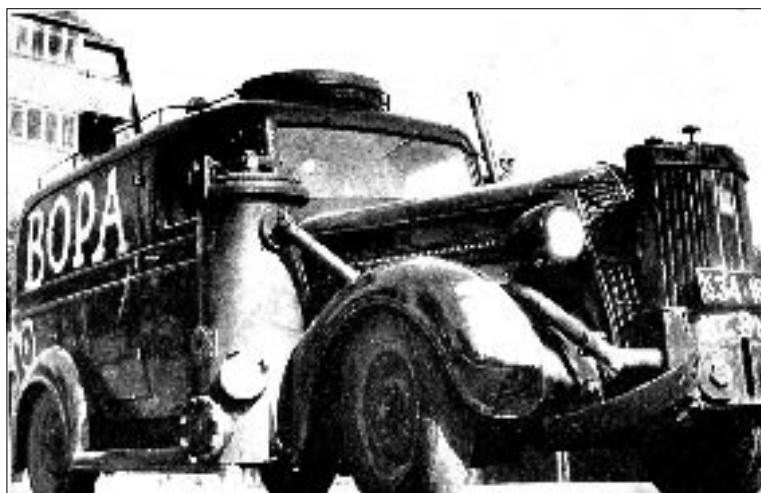
Vejene var stort set øde, der kunne gå op til halve timer, før vi fik bid. Det var så om at komme op på cyklen og spurte efter bilen for at hænge fast i bagsmækken og blive trukket.

Træsko som drivmiddel?

Når nogle af mine kammerater fra sabotagens «guldalder» skal være morsomme på min bekostning, fortæller de, at jeg under en våbentransport holdt to personer op, stjal deres træsko, fyrede op med dem i generatoren for, at vi kunne komme videre i dagens tekst.

Nok kunne jeg være grov, men ikke så grov, det må være en vits.

Bilen, du ser her, vender jeg tilbage til.

På Elverdamsbakken nær Holbæk oplevede jeg en tungt læsset lastvogn, som asede sig op, for til sidst at opgive ævred.

Men chaufføren kendte til råd. «Kakkelovnen» fik mere brænde, han ventede, til det osede godt, startede motoren, vendte bilen.

Vi troede nu, at han havde opgivet, men nej, han bakkede stillede og rolig resten af vejen op over den famøse bakke, hvor selv de største lastbiler i dag farer af sted med 100 km. i timen.

Men karakteristisk for biler på gas var, at de var utroligt langsomme, trækraften var mere end begrænset, og acceleration var en by i Rusland. Driftssikkerheden var mere end problematisk, indstilling af håndgas og luftspjæld var største problem, mere et spørgsmål om følelser – fornemmelser end kunnen.

Fik man ikke stillet dem korrekt straks, løb man lynhurtigt tør for strøm, så derfor var et slæbetov en nødvendig udrustning.

Da jeg første gang skal starte en bensindreven personvogn, farer skiddet af sted som en raket og jeg var meget nær ved at køre ind i et hus. Al trafik var i det store og hele overladt til den rå pedalkraft, men her kom to problemer ind.

Kriminaliteten var fantastisk høj, på Politigården lå bjerge af skrællede cykler. Derfor tog man cyklen med sig op i lejligheden, eller hvor man nu opholdt sig. Mistede man cykel eller dæk, var man lammet. Dæk og slanger var mere end elendige, lærredet var som sagt celluld, og gummiet var fra kasserede dæk, der var pulveriseret og derefter vulkaniseret på.

Et dæk holdt kun i kort tid, så var der slidt hul. Tilbage var kun at sætte en dækslap for hullet. Det kunne være en udvendig eller indvendig dækslap.

Koks eksisterede ikke længere i arbejderhjemmene; kun hos de rige, der havde forbindelserne i orden og penge til at bestikke og købe på den sorte børs. Træ var en mangelvare, selv den ringeste stump træ blev samlet op og røg i kakkelovnen.

Tusinder af arbejdsløse tog job i tørvemoser, brunkulslejer eller i skovene.

Her gravede man gamle træstubbe (stød) op. Deraf stammer ordet stødbrænde og udtrykket, når folk sætter bilen stødvis i gang.

Hvad Fanden, fyrer du med stødbrænde? Bilerne kørte på brænde og enkelte steder på dunster fra toiletterne. (kloakgas)

De indvendige var at foretrække, da de ikke bumpede så meget, og fordi man, hvis en udvendig dækslap rev sig løs kunne risikere, at den blokerede hjulet, og at man derfor stod på hovedet.

På en tur ved Korsør havde Kaj og jeg ret megen fart på ned ad bakke, da Kaj pludselig slog en forlæns salto. Hans dækslap havde blokeret forhjulet. At han slap med livet i behold var et Guds under.

Jeg har som bud præsteret at køre på dæk, hvor slangen var fyldt med snedkerlim i stedet for luft og på cykler, hvor man møjsommeligt havde formet træstykker som ved hjælp af fjedre blev monteret uden på fælgen.

En skrælet cykel var en katastrofe. Det betød ofte arbejdsløshed, da offentlige trafikmidler var meget indskrænket.

Sabotøren Chang punkterede, blev pågrebet. Det kostede ham livet, han blev henrettet.

Ingen cykel – betød for mange arbejdsløshed for de få ingen partisankrig.

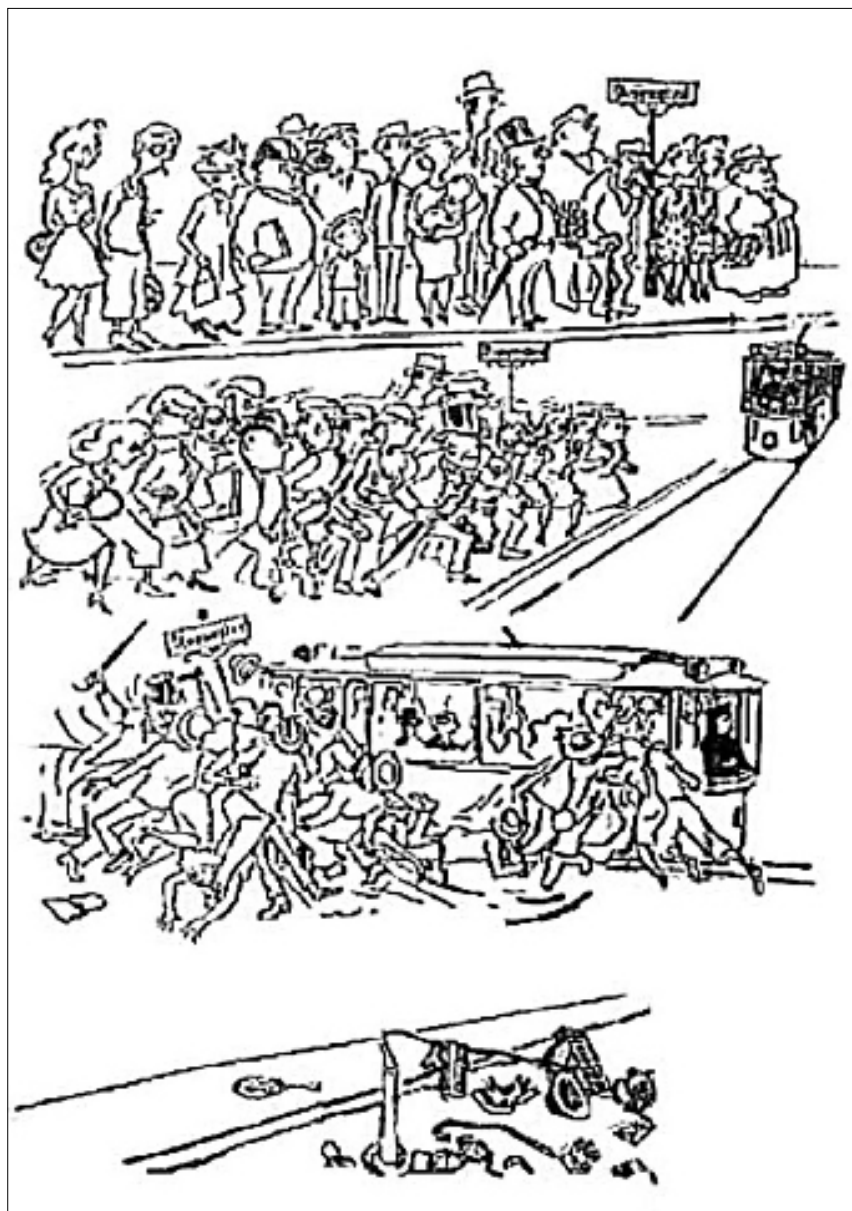
Transportforholdene kan måske bedst illustreres ved, at jeg som bud blev sendt af sted fra Frederiksberg med en trehjulet ladcykel tungt læsset med frugtsaft. Kun på lige vej kunne jeg ved at stå op i pedalerne tvinge den frem.

Op ad bakke måtte jeg skubbe og flere steder have forbipasserende til at hjælpe mig. Selv om jeg var draget af fra København i morgengryet, nåede jeg først Roskilde ved aftenstide og måtte parkere herlighederne hos en købmand for at tage toget hjem.

Tøj fremstilledes også af brændenælder

Celluld blev fremstillet af cellulosestoffer, altså planter. Der blev vævet tøj – klæde af brændenælder, og jeg blev den ulykkelige ejer af et nyt sæt tøj. Min habit udmærkede sig ved, at alle anstrengelser for at have blot synlige pressefolder var forgæves.

Nat efter nat lagde man bukserne under lagenet for blot efter minutters brug at kunne konstatere, at de igen hang om benene som en gammel sæk.

Mangel på offentlige trafikmidler illustreres her af Herluf Bidstrup.

Vinterdage sad eller rettere stod man som sild i en tønde i de iskolde vogne. Selvfølgelig fik man nogen kropsvarme fra «naboerne», men ofte også både lus og lopper i tilgift. Ruderne var dækkede af isblomster. Man åndede på ruden og gned med vanten for at kigge ud.

Til og fra arbejde var for mange en gåtur på flere kilometer, da cykeldæk og cykelslanger ikke var til at opdrive.

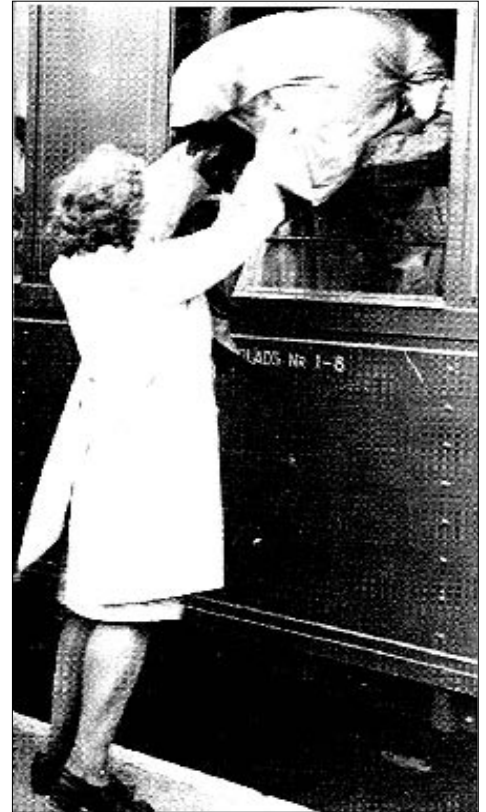
Men man så ikke ret mange overfede danskere, sundheden var på sin vis i top, danskeren fik motion.

Togdriften blev indstillet til et minimum og togene blev fyldt til bristepunktet.

Billedet illustrerer ganske godt, hvorledes alle kæmpede mod alle i en junglekrig for at sikre sig en siddeplads.

En yngre dame lempes igennem kupévinduet.

For første og vel eneste gang gav de overfyldte tog DSB et kæmpeoverskud.

I regnvejr blev det helt galt, når dette «maksimaltøj» blev vådt, voksede det uhæmmet, så man trådte i buksebenene, og hænderne forsvandt i ærmerne.

Jakkereverser krøllede som et par lammeører.

Cykeldækkenes lærred var cellulud og udmærkede sig ved, at selv det mindste grus fløjtede ret igennem.

Alle danske blev mestre i at lappe deres cykler.

Planteolie – foderkager – margarine

I Danmark havde man igennem årene importeret olieholdige planter. Oliemøller pressede olien ud og anvendte den til en lang række formål, f. eks. margarine, sæbe osv. – men restproduktet brugte landmændene som foderkager, hvilket fik til resultat, at køernes mælkeydelser steg drastisk.

Sæben var på 40%, de 60% var ler

Den manglende import og dermed mangel på foderkager betød mindre mælk og dermed også mindre smør både til os og tyskerne.

Mælk og flødes fedtindhold blev sat ned af hensyn til smørproduktionen, derfor var det umuligt at piske flødeskum uden tilsætning af gulddråber, som gav flødeskummet en grim smag.

De mindre smørrationer og den manglende margarine ramte de danske husmødre hårdt.

Krydderier – te – kaffe – tobak

Cikorie – mælkebøtter blev til «kaffe»

I sommeren 1942 får jeg job som bud hos en slagtermester, og nogle af mine mange jobs var fremstilling af diverse pølser, spege- rulle- og medisterpølse.

Knust – ristet – selleri – blev til peber

Råvarerne – sulet, eller hvis man var i det mere optimistiske hjørne, kødet, var af en substans, der ikke kunne tåle at blive set af andre end producenten. Benene blev skåret så rent for kød, at selv hundene vrængede på næsen.

Men mit problem var, at få varen gjort attraktiv, den skulle se godt ud og smage af noget. Peber eksisterede ikke. Hvidløg kunne give smag, men danskerne følte en vis afsky, blandt andet på grund af dårlig ånde.

Roer – sellerier og andet godt blev ristet og pulveriseret, og det strøede man så ud med rund hånd.

Ingen bomuld – virkninger og nødløsninger

Systuer med speciale i at vende vrangen ud af tøjet, det kunne være en habit eller en overfrakke, dukkede op og bidrog også til at nedbringe arbejdsløsheden.

Til min konfirmation i 1940 fik jeg en engelsk kamgarnshabit og en overfrakke, begge dele blev vendt i 1944 – frakken overtog en onkel, og først i begyndelsen af 1950. erne blev den kasseret.

Cotton Coates blev syet af kasserede lagener, alle fik de et engelsk, militært look med skulderstropper, men de var praktiske under mørklægningen, hvis man ville ses. Jeg gik altid i en sort kappe. Mange landbrug kastede sig over hør dyrkning.

Hørskætterier blev indrettet, og lagener, dynebetræk m.m. af hør dukkede op i butikkerne. Silkestrømper blev masket op og stoppet i det uendelige, men de mere forfængelige piger fandt på en løsning, når alt håb var ude, nemlig ved med tusch at tegne en streg på de nøgne ben, der hvor strømpebåndet skulle have været.

Men en så simpel ting som vat var en mangelvare, hvilket fik særlig betydning for småbørn og syge.

Intet sukker – intet slik = arbejdsløse tandlæger

Rationeringen af sukker fik uventede følger. Syltetøj blev råsyltet – sodavand ændredes – men slik skulle man have. Begreber som negersnus dukkede op. Det var affald fra fremstillingen af vafler o.l. som blev fejlet op – tilsat lidt farvestoffer og salmiak. En form for erstatning af lakrids. Marcipan var knuste kastanjer, som dog lige havde ligget i sprit for at fjerne den bitre smag.

Følgerne blev sunde tænder og at overvægtige danskere blev en sjældenhed i gadebilledet.

Kan du tysk, Aage

Stimmungsbericht

En tysk soldat dukker op, en fodtudse (infanterist); han lignede ikke herrefolket, mere en forslidt landarbejder. Pænt beder han om en røget skinke. Slagtersvendene forstår ham ikke, de vil ikke forstå, har han rationeringsmærker?

Har han tilladelse til indkøb? De driver ham rundt i manegen, men han bliver stædigt ved. Til slut kalder mester på mig.

«Aage kom her, kan du tale tysk?» «Noget!»

«Hvad er det han vil?»

«Han vil købe den ene af de to skinker, der har hængt på en krog i kælderen i de sidste tre år».

«Kan du ikke bare få ham ud?»

«Nej, når han vil blive glad for en skinke og når vi nu har den, så skal han da også have den».

«Det kan man da ikke».

«Gu´ka, man da så; nu skal De bare se mester, den klarer jeg».

Vips ned i kælderen, fat i nogle grove børster og klude, ind under en vandhane og her var så alle tiders lækre skinke.

Jeg kom op, viste den til prøjseren og spurgte, om han også syntes, at det var en dejlig skinke.

Mester var forsvundet ind i baglokalet. Da prøjseren var væk, dukkede mester op igen og spurgte:

«Hvad tog du for den?» Jeg opgav prisen.

«Det er mere, end vi tager for friske varer». Noget fornærmet spurgte jeg, om ikke tyskeren skulle betale for det store arbejde, jeg havde lagt i den rådne skinke.

«Skal jeg arbejde gratis for en sådan elendig prøjser?»

«Nej, det skal du selvfølgelig ikke, men halvrådden, det var den da».

«Ved De hvad mester, jeg går ned og gør den anden skinke klar, for det varer ikke længe, så kommer der en prøjser til, og han vil absolut have den, fordi den første var så god».

Min løn blev igen sat op, nu til 40 kr. om ugen.